

DR. DOBCSÁNYI FERENC

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola

Szeged

Hasznos forrásmunka az irodalomtanítás számára

Az irodalomszeretők táborán kívül – úgy gondolom – az irodalomtanítást is hasznos kötetel ajándékozta meg a Nemzeti Tankönyvkiadó. Ebből a szempontból kétszeresen is jelentős forrásmunkának minősül a *Kortárs magyar irodalom – 1945–1990* című kötete. Egyrészt, mert a tantervi anyagot elmélyítő, gazdagító szöveggyűjteményt, élménynyújtó értékes olvasmányanyagot kínál az irodalomtanítás mindennapos gyakorlata számára: az általános iskolának éppúgy, mint a középiskolának. Másrészt pedig – remek motivációs bázisként – igen találó, más írók, költők vallomásaival is hitelesített arcképeket, pályarajzokat is felsorakoztat: Nagy Lajostól egészen Esterházy Péterig.

Az említett értékeket az antológia összeállítójának, az ismert kritikusnak és irodalomtörténésznek, *Domokos Mátyás*nak köszönhetjük. A kötet előszavában megfogalmazott gondolatai, elvei önmagukért beszélnek. Az itt leírtak közül jogos nemzeti büszkeséggel tölthet el bennünket (bár ezt a természetes emberi érzést is mintha kiölték volna belőlünk az utóbbi időkben) az az értékelő-minősítő megállapítás, amely kimondja: „A kortársi magyar irodalom... a 20. század bármely nemzeti irodalmával kiállja az összehasonlítást, noha termőtalaját: azt az életet, amely ennek a művészi termésnek a tápanyagait szolgáltatta, a közelmúlt évtizedekben sem oltalmazta üvegházi klíma a történelem viharaival szemben.”

Maga a válogatás vitathatatlan igényességről, széles körű tájékozottságról árulkodik, magán viselve – mint minden ilyen esetben – a válogató szinte elkerülhetetlen szubjektívizmusát. Értéktételestünk a szerkesztő szakértelemmel párosult elvi, válogatási szempontjai is alátámasztják. Melyek ezek?

- Elkerülni, amennyire csak lehet, az egyezést más válogatás anyagával.
- Úgy válogatni a műveket, hogy azok meg is jelenítsék egy-egy írói világ eredetiségét, újdonságát, jelentőségét, esztétikai színekét.
- Számolni azzal, hogy egy-egy antológia „cseppje” sohasem képes visszaadni a „tenger” valódi méreteit, vagy másképp: nincsen olyan válogatás, melynek ne lennének vesztesei.
- Minden munkának – így az antológiának is – határt szab az idő, a tér és természetesen maga az anyag terjedelme is.

Az utóbbi korlátozó szempontok vonatkozásában a kötet – ahogy a cím is jelzi – az 1945 és 1990 közt született irodalmi művekből válogat, tudatosan az ország határain belül maradván, „a roskasztóan gazdag, sokszínű és múlthatatlan esztétikai értékű” kortársi magyar irodalomból. A térben való elhatárolódásra az előszóban magyarázatot is kapunk. Íme: „A magyar irodalom nyelvében is, ethoszában is egy és oszthatatlan. De a közös történelmi sors nyomása alatt (s látnunk kell ezt is, hiszen jeleit minduntalan tapasztalhatjuk) az élet útja, szerveződése és minősége, pillanatainak íze és levegője éppen az elmúlt fél évszázad során – olykor a gyökerekig visszahatóan is – más és más irányt vett Erdélyben, mint a Felvidéken, Kárpátalján vagy a Vajdaságban (a nyugati sziget-magyarság különböző csoportjairól nem is beszélve). Szerencsére

ma már semmilyen kényszerűség nem akadályozza, hogy az érdeklődők erről a termésről is hi-
teles képet kaphassanak a különböző antológiákból. (Pomogáts Béla: *Ótágú síp*, Móra Kiadó,
1992., Görömbei András: *Napjaink kisebbségi magyar irodalma*, Tankönyvkiadó, 1993.)

Elfogadva ennek az érvelésnek az igazságát, mégis úgy vélem, hogy mindaz, amit Do-
mocos Mátyás meggyőzően mondott, nem teszi fölöslegessé azt a fajta válogatást sem, amely
az egyetemesség fölé emelkedve, „magasabb szempontból”, a magyar irodalom teljes horizont-
jára való kitekintéssel teszi ezt, hogy megajándékozhassa olvasóit egy egészen másfajta összefüg-
gésrendszerrel, egy átfogóbb művészi értékrenddel és élményvilággal. De önbecsülésünk is meg-
követeli, hogy időnként a maga teljességében érzékelhessük nemzeti irodalmunk minden kimagas-
ló értékét.

Ez az igazán tetszetős, impozáns kötet mintegy félszáz író és költőt szólaltat meg. Név
szerint a következőket, abban a sorrendben, ahogy az antológiában szerepelnek: *Nagy Lajos*,
Áprily Lajos, *Kassák Lajos*, *Füst Milán*, *Nadányi Zoltán*, *Déry Tibor*, *Sinka István*, *Tamási*
Aron, *Kodolányi János*, *Szabó Lőrinc*, *Márai Sándor*, *Németh László*, *Berda József*, *Illyés Gyula*,
Zelk Zoltán, *Szentkuthy Miklós*, *Vas István*, *Takáts Gyula*, *Kálnoky László*, *Onlik Géza*, *Örkény*
István, *Jékely Zoltán*, *Weöres Sándor*, *Határ Győző*, *Csorba Győző*, *Mándy Iván*, *Csanádi Imre*,
Sarkadi Imre, *Pilinszky János*, *Mészöly Miklós*, *Nemes Nagy Ágnes*, *Kormos István*, *Nagy László*,
Sánta Ferenc, *Lator László*, *Juhász Ferenc*, *Fodor András*, *Csoóri Sándor*, *Galgóczi Erzsébet*,
Szabó István, *Marsall László*, *Csurka István*, *Orbán Ottó*, *Bodor Ádám*, *Tandori Dezső*,
Hajnóczy Péter, *Nádas Péter*, *Petri György*, *Esterházy Péter*.

Hogy bemutatásuk miképp történik, csak egyetlen példát szabad legyen megidézniem (arc-
kép nélkül):

SZABÓ ISTVÁN

(1931., Cserszegtomaj – 1976., Budapest)

- novellista, a kortárs magyar irodalom egyik nemes ködlovagja. Szülőföldje, a novellái-
nak is zömmel színhelyeül szolgáló Balaton-felvidék, ahol földművesként dolgozott apja
kisparaszti magángazdaságában, majd traktoros volt a keszthelyi gépállomáson. Csend-
ben s magányban ért íróvá, Kodolányi János irányította fejlődését, akivel éveken át
tartott levelekben kapcsolatot. Az ötvenes években felkerült Pestre, de a nagyváros-
ban haláláig idegennek érezte magát, viszont nem volt hova „visszahullania” (Csurka),
mert idős szülei meghaltak, s gyerekkora világát időközben végleges érvénnyel „beszán-
totta” a magyar parasztság életében végbement életforma-változás. Gyémántfényű tehet-
sége, írói alkata, „aranyat érő” káderlapja ellenére ellenállt a kor politikai kísértései-
nek: „Szándékosan igyekeztem elkerülni az aktuális témákat – vallotta egyik könyve
kéziratban maradt előszavában –, mert éppen az aktuális teszi múlandóvá a művet:
gyorsabban eltemetik az Idő földcsuszamlásai.” Emésztő műgonddal írt, s az új ma-
gyar elbeszélés remekléseit vetette papírra gyönyörű magyarsággal fogalmazott novellái-
ban, amelyek összességükben elférnek egyetlen kötetben. Írásaiban a Balaton nagy fes-
tőjének, Egry József képeinek a fényei ragyogják körül a falu paraszti világát, „a fer-
dén csoszogó, vén parasztot, aki úgy viszi kapáját a dűlőúton, mint Jézus Krisztus a
neki ácsolt keresztfát.”

Ami a sokszínűen gazdag verses és prózai olvasmányanyagot illeti, az most maradjon ti-
tok. Nem az érdeklődés fölszigazása érdekében teszem ezt, hanem abból a meggyőződésből,
hogy fölfedezésre mindenkinek önállóan kell elindulnia. Annyit azonban előrebozsáthatok: meg-
éri a fáradságot, mert az antológiában szereplő mindegyik íráson át – Móricz szavaival élve –
a lélek szól hozzánk. Nélkülük mi magunk, olvasók, lennénk szegényebbek! Ezért nem hiányoz-
hat egyetlen iskolának könyvespolcáról sem ez a lélekgazdagító kötet.

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994., 470 oldal